

P A T R O N A T
D'ESTUDIS HISTÒRICS
D'OLOT I COMARCA

(Annals 1994)

p. 35 - 50

*L'entrada
dels prínceps
carlins
a Catalunya
(1872 - 1873)*

Narcís Puigdevall i Diumé

En un moment determinat de la darrera carlinada, a finals de 1872, es va produir l'entrada a Catalunya dels prínceps Alfons Carles -germà del pretendent Carles VII- i de la seva esposa, Maria de les Neus de Bragança i de Borbó. Ambdós eren molt joves, ell tenia vint-i-dos anys i ella dinou, però el rei dels tradicionalistes volia al Principat un home de la seva total confiança, aliè a les baralles que sostenien entre ells els militars carlins d'alta graduació, i aquest home no podia ser altre que el seu germà.

Des del mes d'abril de 1872, o sigui, des del començament de la tercera guerra carlista, el jove matrimoni residia al sud de França, canviant constantment de domicili, sempre amb la por de ser detinguts pels gendarmes o pels duaners de la nació veïna, que no veïen amb bons ulls la seva presència en terres del Llenguadoc.

Sempre vigilants, Alfons Carles i Maria de les Neus van ocupar residències d'amics i coneguts a Marsella, a Perpinyà i a Narbona, canviant sovint de refugi i passant, a vegades, dies sencers sense veure la llum del sol, amagats i temorosos. Gairebé vuit mesos romangueren en aquesta situació, mentre que a Catalunya la guerra feia el seu curs amb diversa fortuna.

Calia, no obstant això, prendre una decisió i es determinà, després de nombrosos contactes amb Carles VII i els homes del seu entorn i amb els que lluitaven en terres catalanes, que la principesca parella entraria a Catalunya per tal que Alfons Carles es fes càrrec de la Capitania General del Principat.

Aquests són, breument resumits, els precedents de la vinguda del jove

matrimoni a Catalunya: la necessitat d'un comandament únic, el contacte constant entre el Rei -que es trobava, generalment, a Navarra o al País Basc- i la imposició d'una disciplina absoluta en un exèrcit de voluntaris poc acostumats a rebre ordres.

Alfons Carles i el seu seguici venien disposats a posar ordre a tot aquest estat d'anarquia de les forces carlines. La pròpia Maria de les Neus també era partidària de la disciplina. Malgrat les bones intencions, en tindrien un feix. Així es desprèn del llibre de la princesa, titulat *Mis memorias sobre nuestra campaña en Cataluña en 1872 y 1873 y en el Centro en 1874*, escrit cinquanta anys després dels esdeveniments i publicat per Espasa & Calpe, SA, el 1934, una veritable guia per concretar l'itinerari dels infants per la comarca de la Garrotxa.

El dia 29 de desembre de 1872, que s'escaigué en diumenge, els prínceps Alfons Carles i Maria de les Neus van sortir del castell de Sabran, prop de Narbona, on romanien allunyats de la curiositat oficial, en direcció al sud, vers Perpinyà, ciutat a la qual van arribar a dos quarts de set del matí. Van passar el dia a la capital del Rosselló, en companyia dels amics allà residents i de les persones que amb ells realitzaven el viatge, i ja ben entrat el vespre reprengueren el camí en direcció a Amelie-les-Bains, els antics banys d'Arles, vila on van fer cap a mitjanit, si fa no fa. S'havien d'allotjar a casa d'un català de cognom Naspleda, fugitiu d'Espanya per deslliurar-se del servei militar i que havia assolit, a França, una excel·lent situació econòmica. Però Naspleda tenia la casa plena de gent -segurament algú se n'havia anat de la llengua i tothom tenia curiositat per veure els infants- i la parella, per tal d'evitar-se complicacions, va passar la nit a casa d'un metge, el doctor Genière, sopant ja ben passades les dotze i anant al llit a la una tocada. *Sota les nostres finestres* -escriu Na Maria de les Neus- *baixava el riu (em sembla que el Tec); saltant amb fúria entre grans pedres, donava la il·l·lusió molt aproximada d'una cascada. El seu soroll ens gronxava, com un cant, en un son profund.*"⁽¹⁾

(1) *Maria de las Nieves de BRAGANZA y de BORBÓN, Mis memorias sobre nuestra campaña, en Cataluña en 1872 y 1873 y en el Centro en 1874, Madrid, Editorial Espasa & Calpe, 1934, p. 49.*

Aquesta descripció de la infanta ens garanteix que la casa del doctor Genière era situada a la dreta del Tec i a la banda de tramuntana del carrer principal, que corre paral·lel al riu.

El dilluns 30 de desembre, els joves esposos es van llevar més tard que de costum, de manera que entre rentar-se, vestir-se i esmorzar, no van sortir d'Amelie-les-Bains fins a dos quarts de dotze, acompanyats de Naspleda i de Vicenç Ruiz, un membre del seu seguici. Sabien que se'ls esperava prop de Sant Llorenç de Cerdans entre dos quarts de tres i les tres de la tarda, i avançaven lentament per no presentar-se al lloc de la cita abans d'hora.

Vallespir amunt, van passar pel veïnat d'Alzina Rodona i ben aviat, després de creuar el Tec, van fer cap a la vella i històrica vila d'Arles de Tec, amb els seus carrerons medievals i el seu monestir benedictí de Santa Maria. Segurament no s'hi van pas deturar, perquè no volien ésser vistos, i continuaren camí cap a ponent, travessant primer el riu Ferrer, que baixa del muntanyam de Corsaví, passant poc després a tocar les gorgues de la Fou i travessant en sentit contrari el Tec pel Pas del Llop, a l'inrevés de com ho havien fet gairebé vint-i-vuit anys abans els trabucaires fugitius de la casa dels Meners i de la cova de Bassegoda.⁽²⁾

La magnífica carretera, ampla i ben asfaltada, que ara mena a Sant Llorenç de Cerdans, era, aleshores, un camí de carros estret i fangós. La ferma pujada es feia llarga i una vegada deixat enrera el petit nucli de la Farga del Mig, semblava que no s'havia d'acabar mai. Per fi, ja molt a prop de Sant Llorenç i a l'hora convinguda, van aparèixer en un costat de la ruta el senyor Bonaventura Puigbert, propietari garrotxí, de Tortellà, concretament, juntament amb el senyor Francesc Conill, també gran terratinent de la comarca, i un guia català, carlí, naturalment. Aquí s'acomiadà Naspleda, que retornà cap a Amelie-les-Bains.

Havent deixat el cotxe abans de les tres de la tarda, a poca distància de Sant Llorenç de Cerdans, Alfons Carles, Maria de les Neus i els seus acompanyants no van arribar a l'Hostal de la Muga, en territori català, fins

(2) Narcís PUIGDEVALL i DIUMÉ, *Els trabucaires*, Girona, Diputació de Girona, Girona, 1992, p. 186.

a dos quarts de nou del vespre. La princesa, que no coneixia gens el país, explica que van pujar i baixar muntanyes, creuar barrancades i travessar boscos atapeïts, però l'única referència indicativa que ens dóna de la seva llarga caminada és que van deixar Sant Llorenç a l'esquerra. Sabent, com sabem, que entre Sant Llorenç i la Muga hi ha més dels tres quarts que va dir Bonaventura Puigbert, però menys de les sis hores que esmerçaren per arribar-hi, hom sospita que el guia potser es va perdre o que van fer una volta enorme per tal de no topiar amb les forces de seguretat franceses, coneixedores de bon segur de llur presència a la contrada.

La Muga -continua dient Na Maria de les Neus- no era un veïnat; era una casa aïllada a la qual havíem acordat d'arribar sense trobar-nos encara amb les nostres forces. La casa pertanyia al coronel Galceran. Allà ens esperaven el General Larramendi, un cunyat de Bonaventura Puigbert, i la família que habitava la casa; se'ns esperava més aviat i Puigbert, que havia acudit a primera hora a Sant Llorenç de Cerdans, encara no havia menjat res en tot el dia."⁽³⁾

No parla enlloc, la infanta, que la Muga fos, en realitat, l'Hostal de la Muga, un establiment a frec de la ratlla fronterera, que ja rutllava des del segle XVII. La Muga ha estat en tot temps el pas natural més fressat entre l'Alta Garrotxa i el Vallespir, entre Bassegoda i Ribelles, a Catalunya, i Sant Llorenç de Cerdans, Vilarroja i Costoja a la banda de França. Fins al 1659, el trànsit fou lliure, ja que ambdues vessants del Pirineu pertanyien a una mateixa nació. Després del Tractat dels Pirineus, l'han utilitzat els contrabandistes, els desertors, els bandolers i trabucaires, i totes aquelles persones que han volgut convertir en un secret el seu pas d'un país a l'altre.

Des de la Muga, el príncep Alfons Carles adreçà al seu germà, Carles VII, les següents ratlles: "*Muga, 30 de desembre de 1872, nou de la nit.*

Molt estimat germà: T'escric per donar-te la notícia de la meua entrada a Espanya fa mitja hora. T'abraço de tot cor. El teu afectíssim germà. Alfons."⁽⁴⁾

(3) *María de las Nieves de BRAGANZA y de BORBÓN*, obra citada, p. 54.

(4) *Ibidem*, p. 55.

Van fer, tot seguit, un bon sopar, gràcies als aliments que havia portat Bonaventura Puigbert de la seva casa de Tortellà. Mentre menjaven convingueren que l'endemà passarien la nit en una masia propietat de la germana de Puigbert, a la rodalia de Tortellà, i els infants es retiraren a la seva cambra. Durant la nit, les puces van cosir-los a punxades.

A dos quarts de quatre del matí del darrer dia de l'any 1872 van posar peu a terra. Durant la nit els carlins havien vetllat llur son. Per esmorzar van menjar xocolata i llet de cabra. Na Maria de les Neus afirma que mai no n'havia beguda de tan bona.

Van sortir de la Muga a dos quarts de cinc del matí. La princesa diu que eren sis, però nosaltres tenim la sospita que el nombre total ascendia a vuit: Alfons Carles, Maria de les Neus, el General Larramendi, Vicenç Ruiz, Bonaventura Puigbert, Francesc Conill, un cunyat de l'esmentat Puigbert i el masover de la casa de la Muga, o sigui, vuit.

Enmig de la nit fosca, per camins humits i fangosos, la comitiva es posà en moviment, seguint el tradicional camí, utilitzat des de temps immemorial pels devots de Sant Llorenç de Cerdans per fer acte de presència a l'aplec de Sant Aniol. Després de saltar el corrent de la Muga, van passar per davant de l'església de Sant Corneli de Ribelles, i s'enfilaren vers el mas Sobirà, un magnífic i noble edifici de pedra, convertit avui en una irrecuperable ruïna. Tot seguit davallaren vers la casa de la Comella, però abans d'arribar-hi van agafar un camí a la dreta, que per la Bauma de l'Ermità, la Font del Sant i el collet de Clarioles, els conduí... *a les nou del matí... fins... un lloc on hi havia una església i dues cases; vam menjar una mica de llonganissa i pa que portàvem, afegint-hi un pa negre, molt bo, que vam trobar en una casa. També hi havia una aigua excel.lent, que vam beure amb porró*⁽⁵⁾.

Resulta evident per a qualsevol persona mitjanament coneixedora del país que l'indret on el matrimoni i llurs acompanyants van descansar i menjar a les nou del matí del dia 31 de desembre de 1872 era Sant Aniol d'Aguja.

(5) *Ibidem*, p. 57.

al peu del Salt del Brull, una vall reclosa i amagada en la qual, l'any 871, els benedictins fugitius de Santa Maria d'Arles, a l'altra banda del Pirineu, a la comarca del Vallespir, havien fundat, fugint de l'escomesa dels normands, un nou cenobi.

Encara que no n'esmenti el nom, tot lliga en la descripció de Na Maria de les Neus. A Sant Aniol hi ha una església -la del Sant titular-, dues cases -l'antiga rectoria, avui refugi d'excursionistes, i les ruïnes de l'hostal- i una font, que encara avui raja. Segurament fou a l'hostal de Sant Aniol on la infanta comprà el pa negre que li agradà tant. Havien tardat quatre hores i mitja a fer el camí des de la Muga. Res d'exagerat, però, si tenim en compte l'hora, l'època de l'any, l'estat dels camins i la mancança d'animals de transport -tenien dos ases i un cavall petit per a tots plegats-, de manera que es veien obligats a fer torns i alguns, inclús, com Puigbert i Conill, van caminar durant tot el trajecte.

No ens descobreix, la princesa, l'estona que estigueren deturats a Sant Aniol d'Aguja. Deduïm, pel que més endavant es dirà, que l'estada no degué ser superior a mitja hora i que van sortir de la raconada pels volts de dos quarts de deu. Maria de les Neus no coneixia la contrada i és precisament per això que hem de recollir moltes de les seves descripcions geogràfiques a benefici d'inventari. Bonaventura Puigbert, que coneixia perfectament el veral, devia anar tot davant i no devia mantenir conversa amb la jove dama.

Després de travessar la riera, encara a les envistes del més que mil·lenari cenobi, passaren a l'esquerra del corrent, faldejant el puig de les Canals. En arribar a la casa del Prat, on la riera de Sant Aniol rep, per la banda esquerra, la riera de la Comella, van salvar el corrent per segona vegada, seguint-lo ara per la vora dreta, fins a l'entrada del Gomarell. Aquí, el torrent s'engorja entremig de dues altes parets de roca gairebé verticals. El camí corre a mig aire, pel costat esquerre, vorejant la serra de Martinyà, que separa les valls de Sant Aniol i de Riu. El pas del Gomarell -mitja hora, aproximadament- ofereix un espectacle esquerp i salvatge a la vegada, amb les gorgues verdoses, els boixos espessos i exuberants i el blanquinós roquissar que s'enfila fins al cel.

Sortint del Gomarell, el paisatge s'eixampla. A l'esquerra, emboscada, la vall de Riu, sota el Bassegoda; a la dreta, molt amunt, entre els cingles de Ferran i la serra de Talaixà, el veïnat d'aquest nom, ple d'evocacions medievals. Es divideixen dues cases aïllades en el vessant de ponent, és a dir, en el de Talaixà: la Muntada, prop de la riera, i més enlaire la Quera, una casa antiga, envoltada per misteris i llegendes. Aquí, al Pla de la Muntada, el camí torna a creuar el riu i passa a la banda dreta. El camí, a partir d'aquí, era millor i la princesa ho confirma. Seguint aigües avall, la comitiva va deixar a mà dreta les ruïnes d'una antiga farga i ben aviat tornava a saltar el torrent, passant novament a l'esquerra. Una costeruda però curta pujada portà els expedicionaris fins a la cruïlla amb la carretera que puja cap a la vall de Riu, el coll d'aquest nom i els territoris de Bassegoda i de Ribelles. Molt amunt, en el roquissar del cingle de Gitarriu, es divisava la Cova del Bisbe; a l'altra banda del riu, al peu del feréstec Castell s'Espasa, la Cova de les Monges. Diu la tradició que un bisbe fugitiu dels moros deia la Missa a la boca de la cova, mentre les religioses, amagades a la cova del seu nom, l'escoltaven amb gran devoció.

Deixant el pont d'En Valentí i l'Hostal de les Mosques, també conegut per "Ca la Bruta", a la dreta, tornaren a travessar el riu d'esquerra a dreta, fregaren l'enorme roca que sosté les ruïnes del Castell s'Espasa i, abans de l'aiguabarreig amb la riera de Beget, encara van tornar a saltar la de Sant Aniol pel pont dels Aures. Des de Sant Aniol l'havien creuada set vegades abans d'arribar al poblet de Sadernes, a migdia, aproximadament.

Na Maria de les Neus, que no tenia ni el més petit coneixement de la terra que trepitjava, explica amb les següents paraules el seu viatge des de Sant Aniol fins a Sadernes:

Enfront s'alçava, ferotge, el Canigó i tota la seva cadena de muntanyes, cobertes de neu. Les muntanyes més properes apareixien, en la seva majoria, cobertes d'un verd formós, ja que tant aquestes com les valls es veien poblades de magnífics roures (...) Vam passar repetides vegades la Muga, que tenia molta fondària en certs llocs, mentre que en altres permetia el nostre pas i el dels animals...⁽⁶⁾

(6) *Ibidem*, p. 57.

De ben segur, la infanta escrivia de memòria i havia confós noms i situacions, cosa absolutament normal al cap de cinquanta anys. No va veure el Canigó en cap moment, ja que el tenia a l'esquena, durant el camí des de Sant Aniol d'Aguja fins a Sadernes, i les muntanyes que va veure en el decurs del viatge foren les serres de Martinyà, de Talaixà i de Gitarriu, el pic de Sant Marc i, més avall, les muntanyes d'Entreperes i de Santa Bàrbara de Pruneres, mentre que, al fons, llunyana, vers migdia, blavejava la serralada de Sant Julià del Mont.

També erra la princesa quan parla que van passar repetides vegades la Muga. Només una, la van passar, a la sortida de l'hostal on havien dormit aquella nit. El corrent d'aigua que van travessar sovint fou la riera de Sant Aniol d'Aguja, el més important afluent del riu Llierca.

* * * * *

El migdia d'aquell 31 de desembre de 1872, Alfons Carles, Maria de les Neus i el seu seguici entraven a Sadernes. S'allotjaren a la rectoria, circumstància que fa suposar que el capellà del veïnat devia ser un carlí convençut. Instants després aparegué un confident de Tortellà, amb la mala notícia que els sometents alçats en armes havien estat dispersats per una columna enemiga. De seguida nasqué la sospita que Savalls no havia col·laborat amb ells, contràriament a les ordres que li havia fet arribar el príncep Alfons Carles. Les notícies tampoc no eren millors pel que feia al setge d'Olot per alguns escamots carlins. Tot romanía igual, ja que no se n'havien pogut apoderar.

Van romandre una estona a la rectoria i després, aconsellats per Bonaventura Puigbert, es traslladaren en una altra casa, que era propietat, com l'Hostal de la Muga, del coronel Galceran. La princesa diu que la casa era molt gran i ho és, en efecte, com podran afirmar tots aquells qui hagin vist o visitat Can Galceran de Sadernes. Actualment, a la planta baixa, prop del camí, s'obren les portes d'un acollidor establiment, l'Hostal de Sadernes, on

l'excursionista pot fer una parada per beure, menjar i reposar, si li convé.

Ens sembla que la idea de Bonaventura Puigbert no tenia res a veure amb l'espai ni amb les comoditats existents entre Can Galceran i la rectoria de Sadernes, la qual, per cert, és una de les més grans de la contrada, situada en un magnífic edifici, a frec del temple parroquial de Santa Cecília, com es pot veure avui dia. Més aviat diríem que la iniciativa del propietari de Tortellà tenia per objecte no augmentar les despeses del senyor rector, que hauria hagut de fer un gran sacrifici per alimentar els seus hostes, donada la penúria econòmica dels capellans rurals en aquella època trasbalsada.

Una vegada a Can Galceran, Bonaventura Puigbert, que era un home molt ben dotat per a la cuina, preparà el dinar. Els oferí sopa i pollastre amb arròs i patates, *todo riquísimo*, assegura Na Maria de les Neus.⁽⁷⁾

Mentre es trobaven a Can Galceran, aparegué un missatger del senyor Solà -es refereix la princesa als Solà-Morales, de Batet i Olot- portant notícies de l'alçament del Sometent. Segons explicà, el 26 de desembre de 1872 s'havien aplegat divuit mil membres del Sometent, dels quals només uns tres mil tenien armes. Situats al voltant d'Olot, esperaren l'arribada de Savalls o d'algun delegat seu, sense resultat. Frigola, de Mata, prop de Banyoles, que en principi s'havia posat al seu costat, els abandonà, sembla que obeïnt ordres de Savalls. Davant d'aquest desordre i abandó, els sometents, després de quatre o cinc dies sense saber què fer, es dispersaren, retirant-se cadascú a casa seva.

Un enviat de la família Puigbert, aparegut després de dinar, informà de la tranquil·litat absoluta que regnava a Tortellà. Li donaren una carta adreçada a Savalls, ordenant-li que tornés aquella mateixa tarda amb més informació. Al seu retorn portà espadenyas per al matrimoni. La princesa ho agraià de debò, ja que tenia els peus llagats per les sabates que portava. Cap al tard van passar de Can Galceran a la rectoria, on Bonaventura Puigbert preparà un bon sopar, la composició del qual no esmenta la infanta. Acabat el sopar s'acostaren al foc que cremava a la cuina. Tot era ròneg i vell, denotant una veritable pobresa, ja que el capellà se sostenia únicament amb

(7) *Ibidem*, p. 58.

el que rebia de les misses. Els diumenges, a més, havia de celebrar en una altra parròquia, distant una hora i mitja -Sant Grau d'Entreperes- per poder alleujar la seva situació.⁽⁸⁾

A les deu, la reunió es dissolgué i tothom es retirà a la seva respectiva cambra. Fou la Nit Vella de 1872... a Sadernes.

* * * * *

L'endemà, primer dia de l'any 1873, el grup sortí de Sadernes ja ben avançat el matí, sense haver rebut encara cap notícia del General Savalls. Esperant informació, no avançaren gaire aquell dia. Degueren seguir el riu Llierca per la vora dreta, travessant-lo pel cèlebre pont gòtic, i continuant aigües avall, deixant a l'esquerra el poble de Tortellà, de conegut tarannà liberal i anti-carlí. Aquella nit la passaren en una gran masia -segurament una propietat dels Puigbert al Pla de Tapioles, de la qual la princesa no recorda el nom-. Durant llur estada a la casa aparegué allà la partida del Barrancot - aquest sí que coneixia, sens dubte, on era Savalls-, però els infants no volgueren ésser reconeguts i restaren amagats a la seva cambra.

A dos quarts de tres de la matinada ja eren en camí altra vegada. Van travessar el Fluvià entre Sant Jaume de Llierca i Argelaguer, i s'enfilaren pel muntanyam que es desprèn, en direcció a llevant, del cimadal de Sant Julià del Mont, i que constitueix la divisòria entre el Fluvià i el seu afluent, el Ser. Es deturaren a dinar en una important masia, la Miana -escriu Maria de les Neus, que confón el veïnat amb la casa-. Degué ser la taula de l'anomenat castell de la Miana, possessió d'una família de bons carlins.⁽⁹⁾

Des de la Miana van pujar fins a la masia de Cuguleras, on van fer nit. Cuguleras era -i és- una masia rònega, sense cap mena de comoditat. El matrimoni l'anomenà *la casa sense finestres* i es va veure obligat a dormir en unes golfes, voltat pertot arreu d'espigues de blat de moro.

(8) *Ibidem*, p. 58 - 59.

(9) *Ibidem*, p. 61.

El dia 3 de gener de 1873, a Cuguleras, no es tenia cap notícia de Savalls. El grup de carlins, sota la direcció de Bonaventura Puigbert i Francesc Conill, amb l'ajuda dels dos guies, creuà la carena i davallà pel vessant del Ser fins a Can Batlle del Sallent. La princesa escriu *Can Valle*, segons ella va entendre-ho, però més endavant explica que aquest nom provenia del càrrec d'alcalde del veïnat que els propietaris havien tingut, o encara tenien. No recorda el cognom de la família -que, en realitat, era Oliveras-. Parla de la senyora de la casa, tot un caràcter, i dels fills, Fèlix i Antònia, sempre disposats a lluitar per la causa carlina.⁽¹⁰⁾

Savalls no apareixia i la situació dels infants es feia cada vegada més greu, sempre en perill de ser capturats per les forces liberals. Hom decidí refugiar-se al santuari de Finestres, un amagatall perfecte, entre boscos i estimballs.

Però com que, entre una cosa i l'altra, s'havia fet tard, es va prendre la decisió de fer nit en una gran masia de la muntanya. Na Maria de les Neus no en cita el nom, però la tradició la identifica amb els Saiols, una gran casa propietat dels Planaferrana, de Sant Miquel de Campmajor, fidels carlins, com és de suposar. Aquí se'ls reuní el senyor Josep Solà, d'Olot, ric terratinent, que ja havia enviat un home a Sadernes per informar els infants del fracassat alçament dels sometents.

El dissabte 4 de gener de 1873, els infants i els seus acompanyants trepitjaven per fi el santuari de Santa Maria de Finestres. Foren rebuts amb gran entusiasme pel rector, aferrissat carlí, que els proporcionà allotjament de molt bon grat.⁽¹¹⁾

Tot i que a Finestres s'hi trobaven molt bé, preocupava l'absència de Savalls. Per ells mateixos o per mitjà de gent de confiança, els propietaris garrotxins -Solà, Puigbert, Conill, Oliveras i d'altres- pentinaven el país per averiguar el parador del general de la Pera. Algú informà als prínceps que Savalls i Auguet s'amagaven en una masia no gaire lluny de Finestres i que si no es presentaven al santuari era degut a la presència del General

(10) *Ibidem*, p. 61 - 62.

(11) *Ibidem*, p. 63.

Larramendi, que anteriorment havia servit Isabel II. Les excuses d'aquesta mena eren molt típiques de Savalls.

Fins el dia 8 de gener de 1873, és a dir, després de quatre dies d'estada, no es van tenir notícies del General Savalls, en forma de carta, en la qual proposava una masia, propietat del cunyat del senyor Josep Solà, per mantenir una entrevista amb Alfons Carles, però el senyor Bonaventura Puigbert, cansat ja de tanta comèdia, baixà de Finestres i trobant-se personalment amb ell, l'obligà pràcticament a pujar al santuari i a posar-se en contacte amb el príncep.

El mateix vespre del dia 8 Alfons Carles i Savalls tingueren una llarga entrevista, a la qual no va assistir la infanta, tot i que, més tard, fou puntualment informada pel seu marit. L'entrevista fou més aviat tensa, però Savalls no exterioritzà les seves males maneres. S'entossudí a no voler obeir les ordres de l'infant que li arribessin a través de Larramendi.

Després de l'entrevista Savalls fou presentat a Na Maria de les Neus, la qual, a la vegada, conegué Felip de Sabater, ajudant de Savalls, el coronel Cortázar, cunyat del general, i el jove Joan Savalls, anomenat "Juanito", fill del militar de la Pera, que sempre l'acompanyava.

De l'entrevista, Alfons Carles no en va treure gaire res. Savalls no es volgué sotmetre a les ordres d'Alfons Carles, contestà amb evasives les seves acusacions i, inclús, se li descobrí alguna mentida. Així era el tarannà de Francesc Savalls. Volia ésser sempre el primer, el qui manés més, el cap més alt del carlisme gironí. L'infant li feia nosa, però no li ho podia dir directament, en ser germà del seu Rei. Segurament s'imaginava que molestant-lo contínuament el príncep perdria la paciència i abandonaria el camp fastiguejat, deixant el poder suprem a les seves mans. A punt estigué d'aconseguir-ho.⁽¹²⁾

L'endemà, dia 9 de gener de 1873, després de sostenir una segona entrevista amb l'infant, que li ordenà feines d'immediata execució, Savalls abandonà Finestres en direcció a algun dels seus amagatalls.

Calia, d'altra banda, que els prínceps també s'allunyessin del santuari,

(12) *Ibidem*, p. 65.

ja que llur sojorn allà era conegut de moltes persones de la rodalia i el lloc cada dia era menys segur.

En conseqüència, poc després de retirar-se Savalls, Alfons Carles, Maria de les Neus i llur seguici, també deixaren la muntanya i prengueren el rumb vers Can Batlle, del Sallent, en un viatge nocturn fet sota un clima suau i agradable.

Van passar la nit a Can Batlle, però el matí següent resultà molt agitat, ja que, a l'altra banda del Ser, en el camí de Santa Pau al Sallent, que corre paral·lel al riu, es produí una topada entre les tropes del liberal Cabrinetty i les carlines del coronel Frigola -de Mata, a tocar Banyoles-, de resultat indeterminat, a resultes de la qual morí el militar darrerament citat. Els infants es van veure obligats a abandonar la casa i a pujar rostos amunt per no caure presoners de l'enemic. Finalment, cap a la una de la tarda, una vegada allunyat el perill, pogueren retornar a Can Batlle, on dinaren, una mica tard, és clar.⁽¹³⁾

Havent dinat, s'enfilaren novament a la muntanya cap a Cuguleras, on passaren la nit i pràcticament tot l'endemà, o sigui, l'11 de gener de 1873. Aital dia, després de dinar, van anar tots a la Miana, on sostingueren una entrevista Alfons Carles i el general Castells. I tot seguit, en una llarga marxa nocturna, davallaren de la muntanya vers la vall del Fluvià, travessant el riu aigües avall i no gaire lluny de Castellfollit de la Roca. A partir d'aquesta vila, no diu la princesa quina ruta van seguir per arribar fins a Surroca. No sabem si van fer-ho per la vall i el coll de Carrera i la vall del Bac, o per Oix, Sant Miquel de Pera i el coll dels Bucs. Sigui com vulgui i qualsevol que fos el camí escollit, a les quatre de la matinada del diumenge 12 de gener de 1873, la comitiva es trobava davant la porta de Can Surroca, una gran pairalia del municipi de Beget, que els acolliria durant més d'un mes.

* * * * *

El 17 de febrer de 1873, a la nit, s'acomiadaren de la gent de Surroca,

(13) *Ibidem*, p. 70 - 73.

i emprengueren el camí per trobar-se amb el general Savalls en un punt proper a Castellfollit de la Roca. L'entrevista fou breu i, en acabar, cadascú se n'anà pel seu costat.

Aquella nit, els prínceps s'allotgen novament a Can Batlle de Sallent. La casa és plena de tropes carlistes, que dormen a terra, i els infants han de passar de puntetes pel costat dels homes esgotats, que respiren rítmicament. Els propietaris de Can Batlle cedeixen als infants la seva cambra. *El llit encara era calent...* -recorda la princesa⁽¹⁴⁾.

Van romandre a Can Batlle de Sallent fins el diumenge 23 de febrer de 1873, per diverses circumstàncies. Els recollí la data citada el senyor Felip de Sabater, que els acompanyà, primer, fins a trobar la força carlista que ell manava -devia ser el santuari dels Arcs o la pròpia vila de Santa Pau- i posteriorment a les Preses, on els esperava Savalls, amb una bona part de les forces de la província de Girona, els clergues, les autoritats locals i gairebé tots els habitants del poble.

Després de la missa -recordem que era diumenge-, emprengueren el camí cap a Vidrà, per Collfred i Ciuret, segurament. Van arribar a Vidrà a entrada de fosc i van allotjar-se en una gran masia de propietaris carlins -el "Cavaller", sens dubte⁽¹⁵⁾.

Aquest fou el camí que van seguir els prínceps Alfons Carles i Maria de les Neus, per terres gironines, des de la seva entrada, el 30 de desembre de 1872, per Sant Llorenç de Cerdans i l'Hostal de la Muga, fins a la seva sortida, per Vidrà, el 23 de febrer de 1873. Una estada, aquesta, de gairebé dos mesos. Evidentment, tornarien en el futur, però això ja és, o serà, potser, una altra història.

(14) *Ibidem*, p. 86.

(15) *Ibidem*, p. 89.